

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

**КОНСТИТУЦИЈАВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ,
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИНИ ТИКЛАШГА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	8
2. УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович ИЖРО ЭТУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОҚИНИ ТАЪМИНЛАШ – ДАВР ТАЛАБИ	14
3. ХОЛМЎМИНОВ Жуманазар Тоштемирович СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА МУҲОФАЗА ҚИЛИШГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	20
4. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна “ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАР” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ “СУБЪЕКТИВ ҲУҚУҚЛАР” БИЛАН НИСБАТИ	31

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

5. БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич ИХТИЁРИЙ ТИББИЙ СУҒУРТА ШАРТНОМАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	37
6. КАЛАНДАРОВА Маликаҳон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА СМАРТ-КОНТРАКТЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОКТРИНАЛ КОНЦЕПЦИЯСИ	45
7. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДА ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР ОРҚАЛИ ИСТЕЪМОЛЧИГА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ ҚОПЛАШГА НИСБАТАН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ҲУҚУҚНИ АНИҚЛАШ	51

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

8. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИГА ОИД МЕХАНИЗМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	59
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

9. ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солиҳ қизи ОИЛАГА ҚАРШИ АЙРИМ ЖИНОЯТЛАРНИНГ СУБЪЕКТИВ ТОМОНИ МОТИВИДАГИ “ПАСТ НИЯТ” ТУШУНЧАСИ	65
10. РАХИМХЎЖАЕВ Рустам Нишонхўжаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
11. ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич, РОМАДАНОВА Таисия Александровна ТРАСОЛОГИК-МЕХАНОСКОПИК ЭКСПЕРТИЗАЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ	77
10. АБДУҚОДИРОВА Шахноза Абдуқодир қизи СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ХАТОЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРАТАРАФ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР	82

12. САИДОВА Лола Абдувахидовна МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ДОСТИЖЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВНОПРАВИА И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА В ЕЕ ОБЕСПЕЧЕНИИ.....	88
13. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич МЕҲНАТГА МАЖБУРЛАШ: “МАЖБУРИЙ МЕҲНАТ” ВА “ЗЎРАКИ МЕҲНАТ” ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ СТАНДАРТЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШИ	93
14. МАХАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ИШ ВАҚТИ ВА ҲАҚ ТЎЛАНДИГАН ТАЪТИЛЛАРГА ОИД ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯСИ.....	102
15.МИРХАМИДОВА Маҳиннора Нуруллаевна ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФОРС КЎРФАЗИ МИНТАҚАСИДАГИ АРАБ ДАВЛАТЛАРИ БИЛАН ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	102

ХУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ЮНУСОВ Ҳайдарали Муратович ЮРИДИК ХИЗМАТ ВА КАСБИЙ ФАОЛИЯТ: МЕҲНАТ БОЗОРИДАГИ ИМКОНИЯТЛАР, ЮРИДИК ФАОЛИЯТ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА АДВОКАТЛИК ЛИЦЕНЗИЯСИ (АҚШ ТАЖРИБАСИ)	115
16. САЪДУЛЛАЕВ Алишер Зафар ўғли, ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи ЁШЛАРНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ: ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР	121
15. ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ЎТИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

ЮЛДАШЕВ Джахангир Хайитович

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси докторанти,
юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент
E-mail: Jahangir89@inbox.uz

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИНИ ТИКЛАШГА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ЮЛДАШЕВ Дж.Х. Ўзбекистон Республикаси фуқаролигини тиклашга доир муносабатларни тартибга солувчи миллий қонунчилик нормаларини такомиллаштириш // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2021) Б. 8-13

 3 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-3-1>

АННОТАЦИЯ

Мақолада Ўзбекистон Республикаси фуқаролигини тиклаш асослари ва шартлари, хусусан “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги Қонунида мавжуд коллизия ва ҳуқуқий бўшлиқлар ёритилган. Хорижий давлатлар қонунчилигини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил этиш асосида уларни бартараф этиш бўйича таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: фуқаролик, фуқароликни тиклаш, фуқароликни тиклаш асослари ва шартлари, фуқароликни танлаш, реинтергация.

ЮЛДАШЕВ Джахангир Хайитович

Докторант Академии МВД Республики Узбекистан,
доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент
E-mail: Jahangir89@inbox.uz

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НОРМ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩИХ ВОССТАНОВЛЕНИЕ ГРАЖДАНСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

АННОТАЦИЯ

В статье описываются основания и условия восстановления гражданства Республики Узбекистан, в частности, коллизии и пробелы в Законе «О гражданстве Республики Узбекистан». На основе сравнительно-правового анализа законодательства зарубежных стран даны предложения и рекомендации по их устранению.

Ключевые слова: гражданство, восстановление гражданства, основания и условия восстановления гражданства, выбор гражданства, реинтеграция.

YULDASHEV Jakhangir

Doctoral student of the Academy of the MIA of the Republic of Uzbekistan, doctor of philosophy in law (PhD), associate professor
E-mail: Jahangir89@inbox.uz

IMPROVEMENT OF NATIONAL LEGISLATION NORMS REGULATING RELATIONSHIP ON CITIZENSHIP OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

ANNOTATION

The article describes the basics and conditions for the restoration of citizenship of the Republic of Uzbekistan, in particular the collusion and legal gaps existing in the law “On citizenship of the Republic of Uzbekistan”. On the basis of comparative-legal analysis of foreign countries, proposals and recommendations were made to eliminate them.

Keywords: citizenship, restoration of citizenship, bases and conditions of restoration of citizenship, choice of citizenship, reintegration.

Бугунги кунда мамлакатимизда инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳамда қонуний манфаатларини таъминлашга қаратилган кенг қўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Қабул қилинаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда асосий эътибор шахс ҳуқуқларини қафолатлаш даражасини ошириш масаласи билан бевосита боғлиқ бўлиб қолмоқда. Айниқса, Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида фуқаролик тўғрисидаги ишларни юритишни соддалаштириш ва мақбуллаштириш, бу борадаги мавжуд қонунчиликни либераллаштириш каби долзарб вазифалар назарда тутилди. Бу эса, сўнгги йилларда фуқароликка қабул қилиш тартиб-таомилларининг анча соддалаштирилиши ва энгиллаштирилишига сабаб бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига мурожаатномасидаги “Фуқаролик масалаларига оид қонунчиликни такомиллаштириш орқали инсон ҳуқуқларини таъминлаш борасида навбатдаги муҳим қадамни қўйиш заруратини ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда” деган қараш республиканинг фуқаролик масаласига доир позициясини яққол намоён этади [1].

Бирок ҳозирда инсон ҳуқуқлари, хусусан фуқароликка доир субъектив ҳуқуқлар бўйича халқаро стандартларни миллий қонунчилигимиз ва ҳуқуқни қўллаш амалиётига татбиқ этишдаги мавжуд муаммоларни чуқур тадқиқ этиш зарурати долзарблигича сақланиб қолмоқда.

Ўтган йиллар давомида фуқаролик муаммолари республикамизда бир қатор олимларнинг диққат марказида бўлган. Жумладан, Қ.Ю. Садуллаев “Фуқароликнинг миллий ва халқаро ҳуқуқий асослари”ни [2], И.В. Самиев эса, “Халқаро ва миллий ҳуқуқий меъёрлар бўйича чет элликларнинг ҳуқуқий ҳолати”ни [3] номзодлик диссертацияси даражасида тадқиқ этган. Мазкур изланишларда фуқаролик ва шахс ҳуқуқий ҳолатига дахлдор умумий масалалар ўрганилган. Шунингдек, ҳозирда Ўзбекистон Республикаси фуқаролигини олиш асослари ва шартлари, Ўзбекистон Республикасида боланинг фуқаролиги билан боғлиқ масалаларни ҳуқуқий тартибга солиш муаммолари илмий изланишларнинг объекти бўлиб келмоқда [4]. Бундан ташқари, фуқароликни тиклаш борасида қонунчилигимизда мавжуд коллизия ва ҳуқуқий бўшлиқларни бартараф этиш йўлларини ўрганиш масаласи ҳуқуқни қўллаш амалиётининг оғриқли масалаларидан бири бўлиб қолмоқда.

Ҳуқуқ функцияларининг ҳуқуқий тартибга солиш механизмида ҳуқуқни қайта тиклаш функцияси алоҳида ўрин тутди. Ҳуқуқни қўллаш амалиётида кўпгина вазиятларда ҳуқуқий воситалар ёрдамида шахснинг бузилган ҳуқуқлари қайта тикланади. Ҳуқуқшунос олимлар Х.Т. Одилқориев ва Ш.У. Якубовнинг фикрича, мазкур функция одатда аввал қабул қилинган ғайриқонуний ҳужжатни ёки содир этилган юридик аҳамиятли хатти-ҳаракатни бекор қилиш шаклида алалга ошади. Шу боис, шахснинг бузилган ҳуқуқини, чекланган эркинлигини қайта тиклашга йўналтирилган нормалар халқаро меъёрлар ҳамда мамлакатнинг ички қонунчилигида қайд этилиши лозим [5, Б. 339].

Фуқароликни тиклаш ҳуқуқни қайта тиклаш функцияси доирасида юзага келувчи жараён ҳисобланади. *Фуқароликни тиклаш* – (“reintegratsiya”, lot. reintegratio – “янгилаш”, “тиклаш”) – фуқароликка доир ишларни юритишнинг муҳим компонент (элемент)ларидан бири бўлиб, умумий

маънода илгари қайсидир давлатнинг фуқаролигида бўлган шахснинг ўз аризаси (илтимосномаси) га асосан фуқароликка қайта қабул қилинишини англатади. Мазкур муносабатлар ҳар бир давлатнинг қонунчилигида ўзига хос хусусиятлар ва шартлар асосида тартибга солинади.

Фуқароликни тиклаш асослари ва тартибиганисбатан турлича қараш ва ёндашувлар бугунги кун назариясининг баҳсли масалаларидан ҳисобланади. Хусусан, С.П. Рязанов ва Я.Л. Ванюшин ушбу институтни фуқароликка қайта қабул қилиш деб ҳисоблаган ҳолда, уни фуқароликка қабул қилишнинг имтиёзли тартиби қўлланилиши билан фарқланувчи индивидуал тартиби деб баҳолайди [6, Б.31].

Н.М. Кондратович эса, фуқароликка тиклашни – қандайдир сабаб билан илгари фуқаролигини йўқотган шахсни фуқароликка қабул қилишнинг соддалаштирилган тартиби деб тушунган ҳолда, мазкур категорияга фарзандликка олиниши, ҳомийлик ёки васийлик белгиланиши, ота-онасининг фуқаролиги ўзгариши, никоҳ муносабатларга киришиши муносабати билан фуқаролиги тугатилган шахслар, шунингдек илгари мазкур давлат фуқаролигида бўлган ҳар қандай шахслар киришини таъкидлайди [7].

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида “тикламок” феълининг “нарсани асл ҳолига келтирмок, ўз ўрнига қўймок, рад қилинган нарсаларни қайта жорий этмок” деган маъноларни англатиши қайд этилган [8]. Мантқан қарайдиган бўлсак, фуқароликни тиклаш деганда ҳам илгари фуқароликка эга бўлиб, уни (маълум сабабларга кўра) йўқотган шахсларнинг мазкур ҳуқуқларини тиклаш борасидаги жараёни тушуниш мумкин.

Шунингдек, юқоридаги олимларнинг қарашларидан ҳам маълумки, фуқароликка тиклаш фуқароликка қабул қилишнинг умумий асосларидан жиддий фарқланувчи тартиб ҳамда хусусиятларга эга бўлган фуқаролик олишнинг мустақил асоси ҳисобланади.

Бироқ миллий қонунчилигимиз нормалари [9], [16] таҳлили қайси категориядаги шахслар фуқароликка қабул қилиниши мумкинлигини аниқ ифода этмайди. Фақатгина “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги Қонуннинг 25-моддасида Ўзбекистон фуқаролигини шахс чет давлатнинг ҳарбий хизматида, хавфсизлик органларига, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларига, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларига хизматга кирганлиги оқибатида, шунингдек чет давлатнинг фойдасини кўзлаб фаолият кўрсатгани ҳолда ёки тинчлик ва хавфсизликка қарши жиноятлар содир этиш йўли билан жамият ҳамда давлат манфаатларига жиддий зарар етказганлиги натижасида йўқотган бўлса, фуқароликка тикланиши мумкин эмаслиги ҳақидаги қоида мавжуд. Шу билан бирга, илгари фуқароликка тикланган шахсларнинг бу борадаги муурожаатлари ҳам кўриб чиқилмайди.

Таҳлиллардан маълумки, юқорида келтирилган тоифа шахслардан ташқари илгари Ўзбекистон фуқароси бўлган барча шахсларнинг Ўзбекистон Республикаси фуқаролигини тиклашига руҳсат этилади. Бироқ, ўрганишлар натижаси миллий қонунчилигимиз нормаларида фуқароликка тиклашга тўсқинлик (моънелик) қилувчи ҳолатлар инobatга олинмаганлигини яққол кўрсатади.

Бу борада бир қатор МДХ давлатларининг ижобий тажрибаси мавжуд. Масалан, фуқароликка тиклашни рад этувчи асослар Россия (16-модда) [10], Молдова (20-модда) [11], Қозоғистон (17-моддаси) [12] ва Украина (10-моддаси) [13] давлатлари қонунчилигида аниқ ифодаланган. Уларга кўра, бундай асослар қаторига қуйидагилар киради:

тинчлик ва хавфсизликка қарши қаратилган, шу жумладан терроризм ва экстремизм жиноятларини содир этганлик;

қасддан содир этган жинояти учун судланганлик муддатининг тугамагани ёки олиб ташланмагани ёхуд шахснинг жиноят содир этганлиги учун қидирувдалиги;

фуқароликни тиклаш жараёнида била туриб ёлғон маълумотлар ёки сохта ҳужжатларни тақдим этганлик;

ариза билан муурожаат қилинган кунга қадар беш йил ичида иктисодиёт соҳасидаги жиноятларни содир этганлик;

бошқа давлатнинг фуқаролигига эга бўлиш ва ҳ.к.

Фикримизча, “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги Қонунда ҳам юқоридаги каби ҳолатларни ўз ичига олувчи фуқароликни тиклашни рад этувчи асослар доирасини аниқ белгилаб қўйиш лозим.

“Фуқароликни тиклаш”ни таъминлаш механизми қонунчиликда аниқ белгиланмаганлиги ҳам муаммоли масалаларни юзага келтириши табиий. 2020 йил 13 мартдаги “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги Қонуннинг 22-моддасида *илгари Ўзбекистон*

фуқароси бўлган шахс ўз илтимосномасига биноан ушбу Қонун талабларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига тикланиши мумкинлиги қайд этилган ҳолда, фуқароликни тиклаш тўғрисидаги илтимоснома бўйича ҳужжатларни расмийлаштириш қонуннинг 19, 37 ва 38-моддалари талаблари асосида амалга оширилиши лозимлиги белгилаб қўйилган.

Ушбу моддалар таҳлили шахсни фуқароликка тиклашга доир ишларни юритиш тартиби қуйидаги ўзига хос хусусиятлар билан тавсифланишини яққол намоён этади:

1) бу тоифа ишлар Ўзбекистон Республикасининг фуқаролигига қабул қилишнинг умумий тартибида расмийлаштирилади;

2) шахс фуқароликка қабул қилишнинг умумий талабларига жавоб бериши лозим;

3) фуқароликка тиклаш учун талаб этиладиган ҳужжатлар рўйхати фуқароликка қабул қилиш тўғрисидаги илтимосномага илова қилинадиган ҳужжатлар билан бир хил (айнан);

4) мазкур тоифадаги ишларни юритиш муддати фуқароликка доир (шу жумладан, фуқароликка қабул қилиш бўйича) ишларни кўриб чиқишнинг умумий муддатларига асосланади;

5) мазкур тоифадаги ишлар фуқароликка доир ишларни юритишнинг умумий процедураларидан ўтиши шарт.

Социологик сўровлар жараёнида респондентларга “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролигига қабул қилиш ҳамда тиклашга доир ишларни юритиш ўртасидаги тафовутни қандай кўрасиз?” деган савол билан мурожаат қилинганда, мутахассисларнинг 71,6 фоизи – амалдаги қонунчилигимизда мазкур икки тоифадаги ишларни юритиш тартибида жиддий тафовут мавжуд эмаслигини, 12,1 фоизи – фуқароликни тиклашга доир ишларда шахснинг фуқароликка қабул қилиш талабларини бажариши шарт эмаслигини, 2,4 фоизи – мазкур икки тоифадаги ишларни юритиш муддатлари билан ўзаро фарқланишини, 1,9 фоизи – бугунги кунда фуқароликни тиклашга доир ишлар юритилмаслигини, бу борадаги илтимосномалар амалда фуқароликка қабул қилиш шаклида қабул қилинишини баён қилишган.

Кўрииб турибдики, фуқароликни тиклаш институтини қўллашда фуқароликка қабул қилиш тартиби ва шартлари билан ўзаро фарқланувчи механизмлар мавжуд эмас. Бу эса, мазкур муносабатлар амалда бир хил тартиб ва шартлар асосида (умумий асосларда бирор бир имтиёзларсиз) ҳал этилишини билдиради. Натижада, қонунчилик ва уни қўллашда ушбу институтлар ўртасидаги тафовутнинг назарий ва амалий жиҳатларини аниқлаш имкони йўқолади.

Бу эса ўз навбатида, ҳуқуқни қўллаш амалиётига ҳам ўз таъсирини кўрсатмасдан қолмайди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси ИИВ Миграция ва фуқароликни расмийлаштириш бош бошқармасининг маълумотларига кўра, 2015–2020 йиллар давомида Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига тиклаш бўйича амалиёт кузатилмаган.

Шунингдек, 2021 йил 10 мартдаги ПФ-6185-сон фармон билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги масалаларини кўриб чиқиш тартиби тўғрисида”ги Низомнинг 5-боби 24, 25-бандларида, қонунни ҳаётга татбиқ этиш механизми сифатида: “илгари Ўзбекистон фуқароси бўлган шахс “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги Қонуннинг 22-моддасида кўрсатилган тартибда Ўзбекистон Республикасининг фуқаролигини тиклаши мумкинлиги” қайд этилган. Шу билан бирга, “Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига тиклаш бўйича материалларнинг фуқароликка қабул қилиш ҳақидаги аризаларни кўриб чиқиш учун мазкур Низомда белгиланган тартибда расмийлаштирилиши” келтириб ўтилган. Кўрииб турибдики, ушбу ҳужжат ҳам таҳлил қилинаётган масалаларни тўлиқ ҳал этиш имконига эга эмас.

Шу ўринда қайд этиш жоизки, айрим МДХ давлатларида фуқароликни тиклашнинг ўзига хос тартиб ва шартлари мавжуд бўлиб, улар фуқароликка қабул қилишга қўйиладиган умумий талаблардан жиддий фарқланади. Жумладан, Қирғизистон қонунчилиги (14, 15-моддалар) илгари ўз фуқароси бўлган доимий (қонуний асосда) яшаб келаётган шахсни соддалаштирилган тартибда (бунда агарда унинг ота-онасидан бири Қирғизистон фуқароси бўлиб, мамлакатда доимий яшаётган бўлса ёки унинг ўзи Қирғизистон (ССР) ёки собиқ Совет Иттифоқида туғилган бўлса республикада доимий яшаш муддати билан боғлиқ шарт 1 йилга қадар қисқартирилади) фуқароликка қабул қилишни назарда тутди.

Шунингдек, бу борада Туркия қонунчилиги ижобий тажрибани ўзида акс эттиради. 2009 йил 29 майдаги “Туркия Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги 5901-сон Қонуннинг 13 ва 14-моддаларида қонун чиқарувчи фуқароликнинг тугатилиш асосларидан келиб чиқиб, уни тиклашнинг ўзига хос талабларини белгилаб берган [14, Б.186–188].

Жумладан, 13-моддада миллий хавфсизлик ва жамоат тартибига тўсқинлик қилувчи ҳолатлар

бўлмаган тақдирда, илгари Туркия фуқароси бўлган қуйидаги шахслар доимий яшаш жойидан қатъий назар (Туркия ҳудудида ёки чет элда) Туркия ИИВ қарори билан фуқароликка тикланиши мумкин:

- 1) илгари Туркия фуқароси бўлган ҳамда фуқароликдан белгиланган тартибда расмийлаштирилган ҳолда чиқиб кетган шахслар*;
- 2) ота-онаси билан биргаликда фуқароликни йўқотган ёхуд улардан бирининг вояга етмаган вақтда турк фуқаролигини олиши учун асос бўлиб хизмат қилувчи, қонуннинг 21-моддасида белгиланган фуқароликни танлашга доир ҳуқуқидан фойдаланмаганлиги оқибатида фуқароликни йўқотган шахслар**.

Ушбу нормалардан кўриниб турибдики, қонун чиқарувчи юқоридаги икки банд талабларига жавоб берувчи шахсларга миллий хавфсизлик ва жамоат тартиби билан боғлиқ ягона талаб қўйган. Эътиборли жиҳати шундаки, мазкур талабларни бажарган шахсларнинг фуқаролиги ИИВ томонидан соддалаштирилган тартибда (умумий процедураларсиз) ҳал этиб берилади.

Қонуннинг 14-моддаси тартибда фуқароликка тиклаш давлат манфаатларига етказилган зарар туфайли Туркия ИИВ тақдимномасига кўра Вазирлар Маҳкамаси томонидан қабул қилинган қарор асосида фуқароликни йўқотган шахсларга нисбатан, миллий хавфсизлик ва жамоат тартибига тўсқинлик қилувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаган тақдирда, шунингдек шахс мамлакатда 3 йил давомида доимий яшаётган бўлса амалга оширилиши мумкин. Мазкур ҳолатда фуқароликни тиклаш бўйича Вазирлар Маҳкамаси қарор қабул қилади.

Кўриниб турибдики, Туркия Республикасида фуқароликни тиклаш асослари ва тартибда ўзига хосликлар мавжуд. Бунда икки хил тартибда иш юритиш тизими йўлга қўйилган. Назаримизда, мазкур тажрибани миллий тизимимизга татбиқ этиш келгусида ижобий натижаларга сабаб бўлади. Шунингдек, И.А. Гончаров ўз тадқиқотларида асослаган [15, Б.7] фуқароликни тиклашнинг умумий асосларини белгиловчи “реинтеграция” ва фуқароликка қабул қилишнинг алоҳида шакли бўлган, ўз тарихий ватанига қайтиб доимий яшаётган шахсларнинг фуқароликни автоматик тиклаши назарда тутовчи “репатриация” тушунчаларини қонунчиликка киритиш ҳамда фуқароликни тиклашнинг алоҳида алоҳида тартибини назарда тутиш лозим.

Қолаверса, назаримизда, фуқароликка тиклашда шахснинг фуқаролик билан боғлиқ ҳуқуқларини ҳам қайта тиклаш, унга етказилган зарарни қоплаш ва реабилитация қилиш чораларини ҳам кўриш лозим бўлади. Бу эса, қуйидаги тартибдаги иш юритишнинг икки хил ёндашувини жорий этиш зарурати мавжудлигини ҳам тасдиқлайди:

- 1) қонун ҳужжатларида белгиланган қоидаларнинг шахс томонидан қасддан бузилиши натижасида юзага келадиган фуқароликнинг тугатилиши (йўқотилиши ёки бекор қилиниши) натижасида;
- 2) шахс билан боғлиқ бўлмаган объектив (ваколатли шахснинг нотўғри ёки ноқонуний қарорлари натижасидаги) сабаблар натижасида юзага келувчи фуқароликнинг тугатилиши ҳолатларида.

Бунда қонунчилигимизда фуқаролиги йўқотилган ёки фуқароликдан маҳрум қилинган шахсларга нисбатан алоҳида алоҳида ёндашувларни белгилаш ҳамда шахсни “реабилитация қилиш асослари ва тартиби”ни мустаҳкамлаш лозим.

Ўйлаймизки, билдирилган фикр-мулоҳазаларнинг миллий қонунчилик нормаларида ўз аксини топиши, фуқароликни тиклашга доир шахс ҳуқуқларини кафолатлаш даражасини оширишга хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси. 25.01.2020 // <http://uza.uz/posts/3329>
2. Садуллаев Қ.Ю. Фуқароликнинг миллий ва халқаро ҳуқуқий асослари: юрид. фан. номз. дис.

* Изоҳ: Қонун чиқарувчи мазкур ҳолатда Германия, Австрия, Дания каби икки (кўш) фуқаролик тан олинмайдиган давлатларнинг фуқаролигини олган ҳамда Туркия фуқаролигидан белгиланган тартибда чиққан шахсларга алоҳида имтиёз тақдим этади (бунда аввало нафақа ёшига етиб, давлатига қайтиш истагида бўлган “ватандош”ларнинг ҳуқуқларини таъминлаш бирламчи вазифа сифатида инобатга олинган).

** Изоҳ: Қонуннинг 21-моддаси қуйидаги мазмунни ифодалайди: “Ота-онаси билан биргаликда Туркия Республикаси фуқаролигидан белгиланган тартибда чиқиш асосида фуқароликни йўқотган вояга етмаган шахслар вояга етганидан кейин 3 йил ичида Туркия Республикаси фуқаролигини танлаш ҳуқуқи асосида Туркия фуқаролигини олиши мумкин”.

... автореф. – Т.: ЖИДУ, 2011. – 26 б.

3. Самиев И.В. Халқаро ва миллий ҳуқуқий меъёрлар бўйича чет элликларнинг ҳуқуқий ҳолати: миллий ва хорижий тажриба: юрид. фан. номз. ... дис. – Т.: ТДЮИ, 2005. – 168 б.

4. Юлдашев Дж.Х. “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги Қонуннинг Ўзбекистон фуқаролигини олиш асослари ва шартларини белгиловчи айрим нормалари таҳлили // Юрист ахборотномаси - Вестник юриста - Lawyer herald. № 1 (2020), Б. 26–31. // URL: <https://yuristjournal.uz/index.php/lawyer-herald/article/view/34>

5. Миллий ҳуқуқий тизим ва ҳуқуқий кадриятлар: Монография / Х.Т. Одилқориев, Ш.У. Якубов – Т.: SMI-ASIA, 2010. – Б. 339.

6. Рязанов С.П., Ванюшин Я.Л. Административная деятельность органов Федеральной миграционной службы Российской Федерации по решению вопросов российского гражданства: Учебное пособие / С.П. Рязанов, Я.Л. Ванюшин. – Челябинск: УФМС России по Челябинской области, 2012. – С. 31.

7. Кондратович Н.М. Институт гражданства (подданство) в зарубежных странах // URL: https://law.bsu.by/pub/26/Kondratovich_1.pdf (мурожаат вақти: 15.05.2021).

8. Ўзбек тилининг изоҳли луғати: 80000дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси (А.Мадвалиев таҳрири остида) // URL: https://n.ziyouz.com/books/uzbek_tilining_izohli_lugati/O'zbek%20tilining%20izohli%20lug'ati%20-%20T.pdf (мурожаат вақти: 17.05.2021).

9. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 13 мартдаги “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги ЎРҚ-610-сон Қонуни // URL: <https://lex.uz/docs/4761984>

10. Федеральный закон Российской Федерации от 31 мая 2002 года N 62-ФЗ «О гражданстве Российской Федерации» // URL: <http://docs.cntd.ru/document/901819226>.

11. Закон Республики Молдова от 2 июня 2000 года № 1024 «О гражданстве Республики Молдова» // URL: http://lex.justice.md/document_rus.php?id=22054258:156FAF87 (мурожаат вақти: 17.05.2021).

12. Закон Республики Казахстан от 20 декабря 1991 года № 1017-ХП «О гражданстве Республики Казахстан» // URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1000816#pos=398;-31

13. Закон України від 18 січня 2001 року N 2235-III «Про громадянство України» // URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

14. Ганиева С. Основания приобретения гражданства Турецкой Республики // Журнал «Правоведение». – 2016. – № 2 (325).

15. Гончаров И.А. Гражданство России и зарубежных государств: опыт сравнительного конституционно-правового исследования: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М.: 2006.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 мартдаги ПФ-6185-сон фармони билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги масалаларини кўриб чиқиш тартиби тўғрисидаги Низом // URL: <https://lex.uz/docs/5325578>.